

R. 1°. Nego ant. quoad secundam partem. Plurimi quidem in sæculo Augusti erant homines litterati, sed non ideo orbis vanitatem idolorum agnoscebat; multi enim erant philosophi Epicurei qui nihil credebant, nullum colebant deum; sed omnis populus idolis adhuc serviebat, suis antiquis superstitionibus addictus erat, et velut atheos persequeretur eos qui contrarium sentire videbantur. Ergo.

R. 2°. Nego conseq. Etiam si enim omnes vanitatem idolorum tunc cognovissent, non idcirco parati fuissent religionem christianam amplecti, ut patet exemplo philosophorum et rhetorum qui difficiliter et in minori numero eam amplexi sunt. Etenim qui cupiditatibus solent indulgere, naturaliter non amplectuntur doctrinam quæ eas severe cohibet: porro qui vanitatem idolorum intelligentes, nihil credebant, liberius adhuc cupiditatibus indulgebant: ergo.

Dici autem non potest naturaliter adductos fuisse ad doctrinam christianam propter ejus sanctitatem; hæc namque doctrina multis in punctis captum vulgi superabat et philosophis displicebat, quia superbiam eorum conterebat: unde contra illam totis viribus insurrexerunt. Non propter virtutes Apostolorum: si vera enim non fuissent facta quæ narrabant Apostoli, ut impostores et delirantes necessario habiti fuissent; si e contra hæc facta sint vera, tunc eorum missio fuit divina. Non propter eleemosynas quas faciebant Christiani: si abundantes enim elargirentur eleemosynas, apud eos igitur nonnulli saltem erant divites qui liberaliter donabant; at illi divites ad religionem sub spe eleemosynæ recipiendæ non adducebantur: ergo.

Obj. 3°. Sola plebs ignobilis et imperita primum religionem christianam suscepit, ut ipse dicit Apostolus, I Cor. I, 26: *Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*: atqui solus amor novitatis potuit hanc plebem ad religionem christianam impellere: ergo.

R. 1°. Nego maj. Ipse enim Christus, dum in terris

degebat, plures habuit discipulos conditione, genere et doctrina conspicuos, Nicodemum scilicet, Judæorum principem, regulum Capharnaiticum, Jairum Synagogæ principem, Lazarum et sorores ejus, Zachæum publicanorum principem, Centurionem qui divinitatem Christi morientis confessus est, Josephum ab Arimathæa nobilem decurionem, et plures alios sic generatim indicatos apud Joan. XII, 42: *Ex principibus multi crediderunt in eum.* Paulo post mortem Christi innumeram doctrinam ejus amplexi sunt, tum ex Judæis, tum ex gentilibus; inter eos autem multi erant docti et nobiles, ut SS. Clemens, Ignatius, Irenæus, Justinus, Cyprianus; ut Arnobius, Athenagoras, Origenes, Tertullianus, etc. Ergo.

R. 2°. Nego min. Nam plebs ignobilis et imperita multo magis suæ religioni, suis consuetudinibus suisque moribus adherere solet quam viri nobiles et docti; et, licet novitatis ordinarie sit amans, non libenter tamen ad ea fertur quæ ipsius præjudiciis, cupiditatibus et commodis temporalibus opponuntur: atqui religio christiana præjudiciis, cupiditatibus et commodis temporalibus plebs ignobilis, sicut eruditorum et nobilium, erat opposita; nihil namque plebs poterat expectare nisi vexationes, gaudiorum profanorum privationes, supplicia et mortem: ergo.

§ IV. — De numero et fortitudine martyrum qui pro Christo sanguinem fuderunt.

Martyr idem est ac testis; martyrismus igitur et testimonium sunt quid unum et idem. Quælibet facta non nisi per testes ad posteritatem transmitti possunt, sicut et ad absentes: unde Christus dixit Apostolis suis, Act. I, 8: *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ.* Ut firmiter esset eorum testimonium, sanguine suo illud signaverunt, et multi alii, eorundem sequentes exemplum, fecerunt similiter. Unde sit

PROPOSITIO.

Divinitas religionis christianæ ex numero et fortitudine martyrum demonstratur.

Prob. Juxta historiæ monumenta fide digna, innumeri homines omnis ætatis, viri et mulieres, juvenes et virgines, docti et indocti, divites et pauperes, quorum plerique in primis Ecclesiæ sæculis exstiterunt, mortem probrosam et crudelem pro fide Christi servanda subierunt: atqui factum istud probat religionem christianam esse divinam.

Nam 1° est miraculosum, *ut patet ex variis rationibus*: 1° ex numero martyrum; duodecim quippe millia millium, juxta communiorem sententiam, numerantur; 2° ex eorum conditione; fuerunt enim, *ut diximus*, viri et mulieres, docti et indocti, etc.; 3° ex tormentorum specie; horret enim animus meminisse suppliciorum quæ in eos exercebantur; omnes historici scriptores, ipsique pagani, commemorant cruces, equuleos, pectines, ungues ferreos, fustes plumbatos, picem bullientem, plumbum liquefactum, prunas ardentes, ferracandentia, bestiarum dilacerationes et quidquid crudelitatis malitia hominum excogitare potuit; 4° ex modo patiendi inter horrenda hujusmodi tormenta: Christiani, etiam debiliores, mulierculæ et teneræ virgines erant placidi, tranquilli, alacres; pro tortoribus orabant, dicentes cum beato Stephano: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*, Act. vii, 59; 5° ex effectu persecutionis; nedum tanta crudelitas homines a christiana religione averteret, eos e contra quasi alliciebat; pullulabant ubique Christiani: unde hæc famosa Tertulliani verba: *Semen est sanguis Christianorum*, Apol. cap. 48. Acerriam autem hujusmodi persecutiones per trecentos annos duraverunt. Quis autem bona fide negare poterit tam mirandam constantiam inter tot horrenda supplicia opus esse divinum ac verum miraculum?

2° Martyres bona fide religionis christianæ adhærebant, alioquin mortem immanem non ita subiissent: at circa divinitatem religionis christianæ falli non potuerunt: non potuerunt enim falli circa illius religionis divinitatem, nisi defectu examinis, vel defectu mediorum ad ejus divinitatem cognoscendam idoneorum: atqui neutrum dici potest.

1° *Non defectu examinis*. Repugnat enim tot hominum millia leviter et sine examine aliquam gravis momenti amplecti opinionem; multo magis repugnat eos crudelem patienter et voluntarie subire mortem pro tuenda opinione temeraria et absque sufficienti motivo adoptata. Ergo 1°.

2° *Non defectu mediorum*, etc. Nam religio christiana divina est si vera sint facta miraculosa quibus nititur: atqui multi saltem ex martyribus facile cognoscere potuerunt vera esse facta quibus religio christiana nititur; illa enim facta supponuntur publica, diuturna et sapissime iterata, multi autem martyres illorum fuerunt testes oculati aut coævi. Ergo 2°, etc. Aliunde, etc. Ergo, etc. Unde *Pascal, Pensées*, cap. 28: « Je crois volontiers » les histoires dont les témoins se font égorger. » Vide *Ed. Barthe, Appel, etc.*, cap. 10.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Nec defectu mediorum veritati detegendæ idoneorum, nec defectu examinis, sed fanaticismo forsitan abrepti, decepti sunt martyres: ergo ex eorum numero et fortitudine non probatur, etc.

R. Nego ant. Constantia enim qua martyres oppetebant mortem placida et tranquilla erat, per tria sæcula perseveravit, et etiam nunc perseverat in Ecclesia, in omnibus conditionibus inventa est, apud divites et pauperes, doctos et indoctos, juvenes et senes: porro hujusmodi determinatio tam constans, tam placida et tranquilla, fanaticismo tribui non potest; fanaticismus enim est quædam delirii species quæ mentem absque motivis

et contra rationem abripit : at perabsurde diceretur constantiam martyrum quamdam fuisse delirii speciem ; quis enim credet tot viros, quorum opera propter sapientiam et eloquentiam nunc demiramur, vere fuisse delirantes ? Ergo.

Obj. 2°. Fieri potest ut martyres ex desiderio vanæ gloriæ mortem oppetierint, nempe ut celebre acquirerent nomen apud posteros. Ergo.

R. Nego ant. Nam 1° in primis Ecclesiæ sæculis probrosum et indecorum erat in mundo nomen Christianum, vanæ gloriæ igitur cupido ad illud desiderandum impellere non poterat. 2° Pauci admodum iuveniuntur qui pro vana obtinenda gloria mortem libenter subeant. 3° Martyres nullo modo sperare poterant fore ut nomen suum celebre esset apud posteros ; non ignorabant multos saltem ex iis qui pro fide Christi sanguinem effundebant, altissimæ oblivioni tradendos esse. Ergo.

Obj. 3°. Paganismus, Mahumetismus et diversæ hæreses suos etiam habent martyres : ergo ex numero et fortitudine martyrum nihil concludi potest in gratiam religionis christianæ.

R. Dist. ant. Suos habent martyres, sed multum est discrimen ipsos inter et martyres religionis christianæ in genere, *concedo* ; et nullum est discrimen, *nego ant.* Nam 1° pauci sunt eorum martyres, nostri vero sunt innumeri ; 2° pro opinionibus speculativis, in quibus facilis est illusio, moriebantur ; nostri autem, præsertim in primis Ecclesiæ sæculis, pro asserendis factis publicis, sensibilibus, iteratis, circa quæ decipi non poterant, mortem oppetebant ; 3° multi ex martyribus Judaismum et Paganismum deseruerant, ut fidem Christi amplecterentur, sicque pro nova religione moriebantur, quod saltem de plerisque falsarum religionum martyrribus dici non potest : ergo ingens datur discrimen, etc.

Inst. Plerique martyres non fuerunt testes factorum quibus veritas religionis christianæ nititur, ac proinde pro opinione speculativa moriebantur : ergo eorum testi-

monium non plus probat in favorem religionis christianæ quam testimonium aliorum in gratiam falsarum religionum.

R. Nego ant. Nam 1° multi fuerunt testes oculati sive miraculorum Christi, sive miraculorum Apostolorum, sive effusionis Spiritus sancti aliorumque prodigiorum ; alii fuerunt testes coævi, et facile cognoscere potuerunt prædicta facta esse vera : atqui tales testes omnimoda fide sunt digni. 2° Qui deinde a falsis religionibus ad Christum conversi sunt, stricto examini subiecerunt facta quibus veritas religionis christianæ nititur, et similiter multi ex iis qui in Christianismo nati sunt sedulo fundamenta suæ fidei discusserunt : sic utrique plenam acquisierant certitudinem de existentia illorum factorum ; his ergo factis testimonium vere reddebant, quando pro tuenda fide christiana supplicia tolerabant et sanguinem fundebant. 3° Tot millia millium puerorum, juvenum, virginum, mulierum, senum, etc., tam crudelia et acerba tormenta tanta fortitudine et patientia naturaliter sufferre non potuerunt : in eis ergo divina agnoscenda est operatio.

Nobis adhuc obijciuntur incredibiles Brahmanum apud Indos et Dervicharum apud Turcas austeritates, quæ morte longe sunt acerbiores. Sed in illis manifesta apparent insulsitatis et fanatici signa, et aliunde motivis humanis inspirari possunt, v. g., fama inde apud populum oriente, pecunia quæ sic acquiritur, facilitate libidinibus sub velo sanctitatis securius indulgendi, etc. Idem dicendum est de mulieribus quæ in India vivæ cum marito mortuo comburuntur ; ad hanc enim combustionem parentibus defuncti coguntur, et illam refugere non possunt quin perpetuam et intolerabilem sibi acquirant infamiam : atqui hujusmodi austeritates et supplicia nullo modo cum testimonio martyrum nostrorum comparari possunt, ut patet : ergo.

Obj. 4°. Plurimorum nefandorum criminum accusati sunt primi Christiani, v. g., infanticidii, comestus carnis humanæ, incestus, odii erga imperatores, et seditionis :

ergo non mirum est si tanta severitate eos insectati sint principes et magistratus.

R. Dist. ant. Plurimorum accusati sunt nefandorum criminum, sed non fuerunt convicti, *concedo*; et fuerunt convicti, *nego ant.* Equidem rumore quodam identidem sparso, pluries dicitur pagani Christianos horrendorum scelerum esse reos; id concludebant ex imperfectis quas habebant notionibus mysteriorum nostrorum, præsertim sacrificii Missæ et Eucharistiæ, ex eo quod viderent eos ordinarie tempore noctis convenire, et ex absurdis principiis et perversis actionibus quorundam hæreticorum qui sub generali nomine Gnosticorum designati sunt. At nunquam veri Christiani prædictorum convicti sunt criminum, alioquin edicta imperatorum adversus eos lata et sententiæ judicum mentionem de hujusmodi criminibus facerent. Solummodo quærebat a martyribus an essent Christiani; quod si confiterentur, ad mortem mittebantur: si vero Christum abnegarent, statim liberi fiebant: principes ergo et magistratus nullo modo persuasum habebant eos nefandorum criminum esse reos.

Nusquam autem rebellionis erga principes serio fuerunt accusati, nisi eo sensu quod legibus et mandatis contra jus divinum naturale aut positivum parere recusarent; in cæteris vero promptum imperatoribus præstabant obsequium: at in ea agendi ratione nulla est seditio vel rebellio, nisi dicatur principibus aliquid evidenter contra jus divinum præcipientibus obediendum esse; quisquis autem rectam consuluerit rationem, nunquam id affirmare audebit. Ergo.

Præterea, si martyres seditiosi et rebelles fuissent, legio Thebana, quæ 6,600 bellatores complectebatur, vim injustam sibi illatam repulisset, nec tanta patientia crudelem mortem subiisset: fortissimi illi milites non ultro, depositis armis, se trucidandos obtulissent. Insuper Tertull. in Apol. cap. 37, scribens ad senatum Romanum, asserit Christianos tanto tunc esse numero, ut ipsum imperium facile evertere possent, si arma contra suos perse-

utores suscipere vellent: nunquam tamen id tentarunt, licet immanissimis vexati tormentis. Nullibi denique legitur in historia Christianos fuisse rebelles; semper e contra in exercitiis, sicut in aliis publicis officiis, fidelissimos erga principes se præstiterunt. Ergo.

Plurima alia et invicta institui possent argumenta ad divinitatem religionis christianæ demonstrandam, v. g., 1° ex testimoniis auctorum profanorum, quod fecit *Bullet*, in suo hac de re opere jam citato; 2° ex insigni victoria quam legio Melitina, dicta *fulminante*, miraculose sub Marco Aurelio precibus suis obtinuit, circa quod legi potest dissertatio D. *Weston*; 3° ex singulari miraculo quo multi fidei confessores publice et diu perfecte locuti sunt, postquam lingua eorum, jubente Hunnerico rege Ariano, usque ad radicem fuit abscissa: factum istud in dubium revocari non potest. Vide *Fleury*, l. 30, n. 10, et *Godescard*, et præsertim opus cui titulus: *La religion chrétienne prouvée par un seul fait*; 4° ex perpetua et mirabili religionis christianæ conservatione, etc.

Multipliciter igitur divinitas religionis christianæ demonstratur. Si autem unumquodque ex eis quæ protulimus argumentis seorsim sumptum sit invictum, et plenam animi convictionem obtineat, quanto majorem omnia simul juncta pariunt certitudinem? Sese enim corroborant, mutuam vim sibi præstant, intellectum magis ac magis illuminant et firmiorem mentis adhesionem suadent: unde, quicumque bona fide hæc omnia fidei nostræ fundamenta attente considerat et sedulo pensat, clarissima luce undique coruscante velut perfunditur, et statim in hæc Psalmistæ verba ex intimis præcordiis erumpit: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*, Ps. xcn, 5.